

Прімерова О. К.

ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ БАНКІВСЬКИХ СИСТЕМ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Статтю присвячено вивченню особливостей становлення та розвитку банківських систем різних країн, пов'язаних з їх інтеграцією до світового фінансового простору.

Вступ

На сьогодні інтеграційні процеси набувають вирішального значення, адже саме вони визначають напрями розвитку світової економіки, впливають на пріоритети розвитку та фінансову політику різних країн світу. Активізація інтеграції економіки України до глобального фінансового середовища, зокрема такий її елемент, як залучення іноземного капіталу до вітчизняної банківської системи, потребують вивчення усіх особливостей цих процесів.

Постановка проблеми

Основні тенденції розвитку національних банківських систем в умовах глобалізації вивчались у працях українських вчених: В. Геєця, В. Міщенко, С. Науменкової, Н. Шелудько, Д. Полозенка, М. Савлука та ін. На нашу думку, дослідження досвіду становлення та розвитку банківських систем різних країн в умовах їх активного залучення до глобального фінансового простору набуває особливої актуальності. Відповідно, **метою цієї статті** є вивчення особливостей розвитку національних банківських систем, пов'язаних з їх інтеграцією до світового фінансового середовища.

Основні результати

Процеси експансії іноземного капіталу до банківських систем різних країн розпочалися ще в ХІХ ст, коли англійські банки стали відкривати свої представництва за кордоном з метою налагодження торгівлі зі своїми колоніями, що згодом почали робити бельгійські, французькі, німецькі, а також японські банки. Це явище в літературі отримало назву першої хвилі інтернаціоналізації банківської системи [3]. Друга хвиля розпочалась у 60-х рр. ХХ ст, коли американські банки з метою уникнення обмежень у середині країни розпочали активний вихід за кордон. Вирізняють також і так звану третю хвилю інтернаціоналізації банківської системи, що роз-

почалась в 90-х рр. ХХ ст. і триває й досі. Активними учасниками цього етапу є європейські банки, що поширюють свою діяльність у країнах Латинської Америки, Південної Азії та Східної Європи. Характерними ознаками третього етапу є скасування обмежень присутності іноземного капіталу в національних банківських системах, що значною мірою було спричинено укладанням угод у межах Світової організації торгівлі щодо лібералізації фінансових послуг

На сьогодні банківським системам зарубіжних країн притаманна значна присутність іноземного капіталу. В деяких країнах іноземні банки займають домінуючу позицію і здійснюють визначальний вплив на функціонування не лише банківських систем, а й усієї економіки. Дані щодо частки активів іноземних банків у сукупних активах банківських систем різних країн наведено в таблиці 1. Як бачимо, банківські системи країн Центральної та Східної Європи характеризуються найбільшою присутністю іноземного банківського капіталу. Активному проникненню іноземного капіталу до банківської структури вищезазначених країн сприяли такі чинники, як макроекономічна стабілізація - реформи, пов'язані зі стабілізацією рівня цін, валютного курсу, державного бюджету тощо, мікроекономічні реформи — створення життєздатного ринкового середовища шляхом приватизації державних підприємств, лібералізації цін, підвищення відкритості економіки, а також реформування інституціональної структури економіки [2, с. 62].

На ранніх етапах входження іноземних банків до банківських систем різних країн їх діяльністю було обслуговування клієнтів з країни-походження материнського банку. Пізніше основною причиною розширення своєї присутності стала можливість одержання ринкових переваг. Адже в країнах Східної Європи та Латинської Америки обсяг банківських послуг був набагато нижчим, ніж у економічно розвинених

Таблиця 1. Активи іноземних банків в активах національних банківських систем станом на 01.01.05 р. [6, с. 72]

Країна	Активи іноземних банків, млрд дол. США	Частка активів іноземних банків у сукупних активах банківської системи, %	Відношення активів іноземних банків до ВВП, %
Центральна та Східна Європа			
Болгарія	13	80	49
Чехія	99	96	92
Естонія	11	97	89
Угорщина	68	83	67
Польща	105	68	43
Азія			
Китай	71	2	4
Індія	36	8	6
Корея	65	8	10
Малайзія	32	18	27
Сінгапур	159	76	148
Таїланд	32	18	20
Латинська Америка			
Аргентина	31	48	20
Бразилія	107	27	18
Чилі	35	42	37
Мексика	342	82	51
Перу	11	46	14
Венесуела	9	34	9

країнах Західної Європи та США. Однією з типових ознак відкриття ринків є «зняття вершків»: потужні іноземні банки, продаючи складніші послуги, легко залучають кращих клієнтів, що несуть найнижчі ризики, чим ускладнюють конкуренцію для решти банків [4, с. 2]. Жорстка конкуренція та вимоги до капіталізації, сприяючи процесам злиття та поглинання, призводять до укрупнення місцевих комерційних банків і поступового зменшення їх кількості. Прикладами таких процесів є банківські системи Прибалтики, Казахстану, Росії. Так, у Прибалтиці внаслідок процесів злиття і поглинання утворилися дві провідні банківські групи. Перша - група *SEB* (Швеція) уже володіє контрольними пакетами

Eesti Uhispank (Естонія), *Unihan* (Латвія). За розмірами активів частка шведів на ринку банківських послуг Прибалтики становить 30-35%. Друга група - *Swedbank* (Швеція) стала власником *Hansabank* (Естонія). Останній, у свою чергу, має дочірні банки в Латвії та Литві. Частка цієї групи на ринку становить 20-25%. Протягом 2000-2004 рр. було укладено 144 угод щодо злиття і поглинання у світовому банківському секторі, з яких 99 - угоди між місцевими банками та 45 - угоди за участю іноземних банків, загальна сума за всіма угодами злиття і поглинання становить 270 млрд дол. США [7, с. 48]. Найактивніше ці процеси відбувались у Гонконгу, Кореї, Малайзії, Польщі та Росії, при цьому

в Польщі та Росії вони найбільше задіяли невеликі банки.

Розглянемо приклади присутності іноземного капіталу в банківських системах різних країн. Так, у Словаччині на сьогодні переважну більшість у національній банківській системі становлять банки з іноземним капіталом, частка активів, що належать іноземним власникам, становить 96,72 %, при цьому основна частина іноземного капіталу походить з Люксембургу (30 %) та Австрії (29 %) [9]. У банківській сфері Румунії відбувається постійне зростання присутності іноземного капіталу: якщо у 2004 році іноземним банкам належало 38 % на ринку банківських послуг, то нині їхня частка в активах банківської системи досягла 50 % [1, с. 82]. У Чехії частка іноземного капіталу в загальному капіталі банківської системи становить 90 %, причому 33 % усього зареєстрованого капіталу належить Австрії, 17 % - Франції та 8 % - з Німеччини [10]. У сукупних активах банківської системи Естонії протягом 2005 року частка, що належить іноземним банкам, становила 98 % [8, с. 75], тобто майже весь банківський сектор перебуває під контролем іноземного капіталу.

Заслугує на увагу приклад Польщі, банківська система якої пройшла складний шлях розвитку і досягла значних успіхів. Проте, не дивлячись на очевидні успіхи, сучасний стан польської банківської системи викликає чимало суперечок серед польських економістів. Причиною є той факт, що у країні зовсім немає обмежень присутності іноземного капіталу. Згідно з даними на початок 2005 року з 57 комерційних банків 45 перебувають під фактичним контролем іноземного капіталу, якому належить майже 60 % основного капіталу всього банківського сектора, або 62,7 % основного капіталу всіх комерційних банків разом, а їх участь в активах банківського сектора становить 67 %. Найбільша частка в сукупних банківських активах належить банкам з Німеччини (19 %), Італії (15 %) та США (9 %) [11].

Зазначимо, що у країнах Південно-Східної Азії порівняно з європейськими країнами присутність іноземного капіталу є незначною. Так, питома вага іноземних активів у загальних активах банківських систем Китаю, Індії, Кореї не досягає навіть 10 % [6, С.72]. Це пов'язано з тим, що уряди країн обмежують доступ іноземних банків та їх філій до вітчизняних банківських систем. До того ж міжнародні фінансові центри - Гонконг та Сінгапур створюють якнайкращі умови для підвищення конкурентоспроможності й ефективності місцевих банків.

Банківські системи країн Латинської Америки до 90-х рр. XX ст склалися виключно з національних банків, причому більшість з них було створено за участю загальнонаціональних та місцевих органів влади. Проте згодом з метою підвищення ефективності функціонування банківських систем було скасовано обмеження присутності іноземних банків. Значну роль в активізації діяльності іноземних банків зіграли процеси приватизації місцевих банків із державною власністю. На цей час спостерігається постійне збільшення присутності іноземних банків у банківських системах Чилі, Колумбії, Мексики та Перу.

Глобалізація банківських систем значною мірою впливає як на розвиток банківських систем окремих країн, так і на розвиток міжнародних фінансів загалом. По-перше, саме інтеграційні процеси сприяють створенню світового ринку універсальних банківських послуг, прискорюючи темпи технологічних змін, які особливо впливають на умови здійснення банківської діяльності. По-друге, загострення конкуренції між банками позитивно впливає на якість і вартість послуг, що надаються ними.

Проведене дослідження присутності іноземного капіталу в банківських системах 80 країн показало, що діяльність іноземних банків у країнах з перехідною економікою призводить до зменшення дохідності та маржі місцевих банків, збільшуючи таким чином ефективність банківської системи приймаючої країни. Доведено, що не існує чіткої залежності між негативними процесами в економіці країни та зменшенням обсягів кредитування іноземними банками - тимчасові скорочення трансграничного кредитування в Естонії, Угорщині та Чехії заміщувалися зростанням обсягів кредитування через філії; іноземні філії розширювали свою діяльність під час економічних криз як шляхом поглинання місцевих банків, так і збільшуючи обсяги операцій [5, с. 40].

Проте існують і протилежні точки зору, відповідно до яких при визначенні галузевої, регіональної, виробничо-технологічної спрямованості прямих іноземних інвестицій переважатимуть інтереси іноземних банків та пов'язаних з ними компаній, а не національні інтереси. Це призводить до зростання дефіциту платіжного балансу, державного боргу і бюджетних витрат на його обслуговування, а також до зниження рівня зайнятості населення та збільшення бюджетних витрат з безробіття. Такі тенденції спостерігалися у країнах Центральної та Східної Європи після скасування обмежень на доступ іноземного капіталу до національних банківських систем, насамперед у Польщі та Угорщині. На противагу цьому в Кореї

та КНР на діяльність філій іноземних банків обмеження було встановлено, і національний капітал зберіг за собою провідні галузі економіки й ефективно конкурує з іноземним на національному та світовому ринках [6, с. 80].

На нашу думку, за умови належного контролю та регулювання присутності іноземного банківського капіталу можна досягти поліпшення структури банківської системи, створення стимулів для комерційних банків щодо виходу на міжнародні фінансові ринки, розширення клієнтської бази комерційних банків та зниження відсоткової ставки за кредитами.

1. Банковское дело по-румьїнски // Банковская практика за рубежом.- 2004.- № 8.- С. 82-90.
2. Бутейко О. Іноземні банки на фінансових ринках країн центрально-східної Європи // Банківська справа.- 2005.- № 3.- С. 62-69.
3. Вплив інтернаціоналізації на польську банківську систему // Сайт асоціації українських банків www.aub.com.ua
4. Гець В. Іноземний капітал у банківській системі України // Дзеркало тижня.- 2006.- № 26.- С. 1-8.
5. Міщенко В. І., Набок Р. М. Роль іноземного капіталу в банківському секторі країни // Вісник Національного банку України.- 2005.- № 11.- С. 38-41.

Висновки

Таким чином, важливими завданнями сьогодення для України є вивчення досвіду країн, банківські системи яких уже інтегрували до світового фінансового ринку, аналіз помилок і нових можливостей, ризиків та переваг, і розроблення, на цій основі власної стратегії розвитку вітчизняної банківської системи. Йдеться насамперед про формування конкурентної, стабільної та ефективно діючої банківської системи, що дасть змогу успішно ввійти до глобального фінансового простору.

6. Foreign banks in emerging market economies: changing players, changing issues // BIS Quarterly Review, December 2005.- P. 69-81.
7. Privatisation and consolidation and the increased role of foreign banks // BIS Papers.- 2006.- № 28.- P 41-65.
8. Annual Accounts // Eesti Pank Annual Report 2005.- P 65-86.
9. Офіційний сайт Центрального банку Словаччини www.nbs.sk.
10. Офіційний сайт Центрального банку Чехії www.cnb.cz.
11. Офіційний сайт Центрального банку Польщі www.nbp.pl.

O. Primerova

NATIONAL BANKING SYSTEMS' FUNCTIONING UNDER CONDITIONS OF GLOBALIZATION

The article is dedicated to the particular features of different banking systems' formation and development connected with the integration in the world financial environment.